

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ У НІМЕЧЧИНІ

У статті розкриваються мета і завдання полікультурного виховання, висвітлюються шляхи їх реалізації у навчально-виховному процесі

Постановка проблеми. Проблема гармонізації національних інтересів України з сучасними тенденціями глобалізації суспільного розвитку світу є однією з найбільш актуальних і складних. Її вирішення значною мірою залежить від якості реалізації освітою універсальної функції – передачі молодим поколінням соціокультурного досвіду людства, загальнолюдських та національних культурних цінностей. Провідна мета гуманної педагогіки полягає у забезпеченні розвитку базових складових культури кожної особистості. Лише за такої умови з'являється можливість створити надійний фундамент культури нації, народу і гідно ввійти у світовий полікультурний простір з метою виконання у ньому своєї культуротворчої місії [1]. І саме це вимагає вирішення проблеми полікультурного виховання, створення умов для пізнання культур інших народів, виховання толерантного ставлення та поваги до них.

Тож серед основних цілей і пріоритетів освітньої галузі важливе місце посідає виховання людини демократичного світогляду і культури, яка характеризується цінуванням національних здобутків, з повагою ставиться до традицій інших народів та їхніх культур, активно долучається до реалізації ідей культури миру, прагне до толерантної взаємодії зі світовим співтовариством.

На міжнародному рівні проблеми полікультурного виховання набули ствердження у Статуті Організації Об'єднаних Націй, у Преамбулі Статуту ЮНЕСКО, у Загальній декларації прав людини, Конвенції про права дитини, Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії та переконань, Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Декларації принципів толерантності та ін.

Статут ООН проголошує: „Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості врятувати прийдешні покоління від лиха війни, ... знову утвердити віру в основні права людини, в гідність та цінність людської особистості... і з цією метою виявляти терпимість і жити разом, у мирі один з одним, як добрі сусіди” (Статут ООН).

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дослідження виконується згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов „Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном” та в межах проекту «Педагогічна освіта: європейський вимір» (Державний реєстраційний № 0104U000529).

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Серед українських науковців окремі аспекти полікультурної освіти досліджували В. Баркасі, М. Баяновська, Л. Голік, Т. Грабовська, І. Зязюн, В. Каврайський, Т. Клищенко, О. Коваленко, В. Ковтун, М. Красовицький, О. Кузнецова, Г. Онкович, А. Панченков, А. Подольський, О. Сухомлинська, І. Тараненко, Г. Філіпчук, Б. Чижевський та інші.

Дослідження Є. Степанова присвячено формуванню культури міжетнічних відносин у студентів. О. Ковальчук, В. Єршова, М. Воловикова, І. Лощенова висвітлюють історико-педагогічні аспекти розвитку теорії та практики полікультурної освіти, звертаючи увагу на полікультурний підхід до виховання. Питання інтеркультурної комунікації і діалогу культур досліджували А. Полякова, В. Фурманова, Т. Астафурова, С. Должникова, О. Часник. І. Лощенова пов'язує полікультурне виховання з іноземними мовами і розглядає його як інтеграцію у світову культуру.

Для розуміння полікультурної освіти особливо важливі положення М. Бахтіна про людину як унікальний світ культури, що взаємодіє з іншими особистостями – культурами.

Діалоговий підхід, за В. Біблером, Л. Бахтіним, М. Бубером, М. Каганом, П. Гайденом, у полікультурному вихованні полягає у прищепленні учням поваги до різних культур з метою формування полікультурної свідомості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Процеси інтеграції сприяють перетворенню Європи на багатомовне полікультурне суспільство, в якому всі культури мають право на існування та рівні права у всіх сферах життєдіяльності. Із збільшенням контактів між державами збільшується мобільність людей, їх мотивація до підтримки контактів як в межах рідної країни, так і поза її межами.

Німеччина є поліетнічною державою, до складу населення якої входять різні за походженням і ступенем соціально-економічного розвитку етнічні спільноти. Це зумовлює полікультурність суспільного середовища, вимагає підготовки особистості, здатної сприймати і розуміти не лише власні, а й культурні цінності інших народів, спроможної до міжетнічної і міжкультурної комунікації. Зіткнення цивілізаційних, культурних, етнічних інтересів створюють конфліктну ситуацію в межах загального національно-державного простору. У цьому контексті актуалізується проблема формування у сучасних дітей і молоді ціннісного плюралізму, толерантності і менталітету співробітництва, становлення „діалогу культур” різних національностей, рас, віросповідань, поглядів, переконань.

Ще О. Шпенглер, відомий німецький філософ і культуролог, історик і публіцист, представник філософії життя, у книзі «Присмерк Європи», зазначаючи специфічність національної культури та унікальність кожної з них, запропонував метод «портретування» культур. Культура, за О. Шпенглером, виникає з потягу до “космічності”, до культивування такту й ритму. Вона охоплює всі надбання народу: від філософії і літератури до фінансових операцій і ведення війни. Кожен народ створює унікальну культуру, яка має “душу”, внутрішню єдність усіх елементів і відокремлена від інших культур як своєрідних “організмів”, що послідовно проходять стадії зародження, розвитку, злету й падіння. На думку О. Шпенглера, кожен тип культури має свій термін існування, що визначається внутрішніми особливостями її організації. Цей термін – приблизно тисячоліття. Вмираючи, культура перетворюється на цивілізацію, яка, на думку вченого, постає у вигляді “мертвого простору” інтелекту, поля згасання культури. О. Шпенглер одним з перших у культурології досліджував зміст поняття «культура», але, вважаємо, він дещо помилявся в її оцінюванні. Його тезу про “взаємонепроникнення” культур та їх загибель було спростовано самим життям, оскільки без діалогу немає історії та розвитку особистості. Аксиоматично, що осмислення чужої культури допомагає краще зрозуміти свою [2].

У педагогічній системі ж Німеччини спостерігається зростання цінностей особистісного розвитку, що свідчить про бажання бути суспільно активними, вільними, займатися самореалізацією, розширювати власний світогляд (Г. Клагес). Значне місце посідають «традиційні» німецькі цінності – пунктуальність, ощадливість, охайність, старанність (О.Гюффе). У зв’язку з економічним добробутом та соціальною захищеністю зростає значення пост-матеріальних цінностей, естетичних та екологічних аспектів життя (Е. Олдмейер, Р. Інглехарт, Б. Шльодер). Спільними для різних педагогічних систем є також свобода і відповідальність, оскільки вони відкривають шлях до оновлення людства (І.Фіхте), сприяють формуванню гуманістичної поведінки і світогляду. Свобода формує також такі якості, як толерантність, лояльність, гідність по відношенню до себе, відповідальність, що виступає важливою складовою процесу навчання і виховання і відповідає основним завданням освіти третього тисячоліття.

Розбіжності у ціннісних орієнтаціях слід сприймати як основу виховання поваги до інших культур, як можливість пізнання історії і традицій інших ментальностей. Тому все актуальнішим і значущим в умовах створення єдиного освітнього простору стає напрям виховання, спрямований на толерантні відносини між людьми та державами. Толерантності

відводиться одне з головних місць у системі ціннісних пріоритетів освіти, тому що освіта, за словами Б. С. Гершунського, має ініціювати інтерес до проблеми толерантності не лише у конкретному суспільстві, але й у міжнародному масштабі. Саме у процесі освіти та виховання, які є фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства, формується життєва позиція, основні моральні цінності й норми, духовні й інтелектуальні якості.

Усвідомлюючи високі досягнення науково-технічного прогресу, проблеми глобалізації, необхідність співіснування різних культур в країні, уряд Німеччини намагається забезпечити всі сфери суспільної діяльності спеціалістами високої фахової компетенції. Тому держава щорічно інвестує значні кошти в освіту. Освітня політика у Німеччині, відповідно до ст. 7 Основного закону, перебуває під наглядом держави. Між тим згідно федерального устрою країни всім землям надається багато повноважень у керівництві освітньою галуззю. Загальну єдність забезпечує Гамбурзька “Угода між землями Федеративної Республіки Німеччини про уніфікацію в царині шкільної освіти” (14 жовтня 1971 р.), яка регулює процеси розвитку обов’язкової та гімназійної освіти, а також уніфікує екзаменаційні вимоги щодо отримання атестату зрілості та взаємного визнання свідоцтв [3-5].

На початку третього тисячоліття Німеччина ставить перед освітою завдання виховання та розвитку молодих людей повноцінними громадянами демократичного суспільства, здатними у майбутньому відстоювати його цінності. Завдання виховання гармонійної особистості є спільним для багатьох європейських держав, тому основним напрямом розвитку освіти у Німеччині є євроінтеграція, розвиток європейського аспекту діяльності, включення в “Європу знань”.

У контексті євроінтеграції багато зусиль докладається для того, щоб довести іноземним студентам можливості і переваги навчання у Німеччині. Міністерство освіти і науки Німеччини та служба академічного обміну (DAAD) провели спільно низку заходів, спрямованих на збільшення частки іноземних студентів. Значним досягненням стало те, що за кількістю іноземних студентів, частка яких збільшилася протягом останніх років з 8 до 10%, Німеччина посідає друге місце у світі. А до закону про емігрантів було внесено положення, згідно якого іноземним студентам після закінчення навчання дозволено залишатися працювати у Німеччині [6].

В країні велика увага приділяється розвитку міжнародного співробітництва у галузі освіти взагалі, оскільки це сприяє толерантності між народами та відкритості до культур інших країн.

У багатьох університетах Німеччини проводиться спеціальна підготовка вчителів для підвищення їх кваліфікації. Так, в університеті міста Росток розроблено план навчання для викладачів загальних та вищих шкіл (фах “Іноземна мова”). Підвищення кваліфікації вчителів іноземної мови відбувається в контексті євроінтеграції. Працюють спільні школи ЮНЕСКО, на заняттях обговорюються питання європейського виховання, організовуються семінари з міжкультурного виховання.

Так, наприклад, ідея поєднання різних національних систем знайшла своє відображення у створенні інтернаціональних шкіл (IS). Ідея відкриття таких шкіл виникла з необхідності надання освіти дітям бізнес-працівників, які часто переїзять з однієї країни в іншу. Навчання у таких школах ведеться англійською мовою, до співпраці запрошуються викладачі з усього світу, що дає підстави характеризувати подібні школи як важливий чинник німецької економіки. IS зарекомендували себе у Німеччині як школи з дуже високою якістю навчання, вони набувають все більшого авторитету серед німецьких батьків, які все частіше записують до них своїх дітей.

Держава, політичні лідери, приватні спеціальні фонди сприяння фундаментальним дослідженням докладають чимало зусиль для вирішення проблеми забезпечення освітою дітей-біженців та емігрантів. Кількість учнів, які належать до національних меншин,

постійно зростає, тому виховний процес спрямовується на вивчення різних культур, на об'єднання німецьких та іноземних школярів, з метою привчання їх жити у мирі і злагоді. Кількість іноземних учнів у школах Німеччини досягла у 1996-1997 навчальному році приблизно 1 млн., що у процентному відношенні становить 9,3% від загальної кількості учнів [7]. Принципи толерантності і мирного співіснування, міжкультурного виховання, матеріали, на яких у дітей виховується правове, духовне відчуття причетності до навколишнього середовища, світу, покладені в основу створення нових програм з німецької мови, етики, історії, соціології, філософії, релігії, правознавства, географії.

Програми, які створені на основі загальнолюдських цінностей і сприяють обізнаності щодо європейського простору, вирізняються за змістом, який визначається потребами та інтересами окремих країн, регіонів, шкіл. Незважаючи на різницю у змісті, ці програми повинні заохочувати всіх молодих європейців поважати людей інших націй та культур і виявляти солідарність з іншими, вважати себе не лише громадянами власних регіонів і країн, а й громадянами Європи і всього світу, тобто формувати моральну ціннісну свідомість.

Висновки. Отже, головна ідея докорінної реорганізації освіти у XXI столітті полягає у створенні для кожної людини можливостей отримання і поповнення знань, вихованні соціальної і професійної мобільності; можливостей розвитку, вдосконалення, самореалізації протягом усього життя; формуванні стратегічного мислення; посиленні гуманістичної спрямованості, духовної та загальнокультурної складової освіти.

Література:

1. Лощенова І.Ф. Полікультурне виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов: Дис. канд. пед. наук: 13.00.07. – Київ 2004.
2. Шпенглер О. Закат Европы. Образы и действительность / О. Шпенглер. – М. : Мысль, 2000. – 1376 с.
3. Андросчук А., Андросчук Г. Система освіти у ФРН / А. Андросчук, Г. Андросчук // Рідна школа. – 2000. – № 12. – С. 71-76.
4. Ворожейкина О. Л. Образование в Федеративной Республике Германия / О. Л. Ворожейкина // Социально-политический журнал. – 1998. – № 4,5. – С. 172-198.
5. Lorent H.P. Vorbereiten auf den pädagogischen Alltag / H.P. Lorent // Pädagogik. – 1995. – № 6. – S. 50-53.
6. Bildung auf einen Blick 2004. <http://www.bmbf.de/de2994.php>
7. Fischer E. Ausländische Kinder in der Grundschule / E. Fischer // Grundschule. – 1994. – № 12. – S.53-54.

В статье раскрываются цель и задачи поликультурного воспитания, освещаются пути их реализации в учебно-воспитательном процессе.

The article is devoted to the problem of content and main aims of multicultural education in German/